

У неошумпетеріанській теорії розрізняють три складові елементи: 1) дослідження якісних змін, що впливають на всі рівні економіки і в результаті усунення обмежень, які перешкоджають розвитку, забезпечують розвиток у нинішній ситуації та у нових умовах; 2) дослідження якісних змін як таких, що охоплюють періоди як еволюційних, так і революційних змін і, таким чином, відповідають ідеї переривчастих рівноваг; 3) дослідження сильних нелінійних позитивних ефектів зворотного зв'язку, що пов'язані з формуванням шаблонів, взірців та інших форм спонтанного структурування.

*Цапівська Марія Володимирівна, аспірантка
кафедри історії та теорії господарства Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана*

РОЛЬ ПРОГНОСТИЧНИХ ІДЕЙ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Значне місце у розвитку економічної теорії сьогодні займають такі тенденції, як превалювання інституційних досліджень, досліджень на межі наук, спроби сформулювати теорії, які дозволили б управляти господарськими процесами та скеровувати їх у потрібному напрямку, намагання пояснити дійсність як об'єктивну даність тощо.

З розвитком виробничої системи капіталістичного господарства вчені-економісти поступово перенесли увагу у своїх дослідженнях від виробничих процесів до проблем *взаємодії* економічних суб'єктів, *інститутів*, які цю взаємодію обумовлюють, і *механізмів*, які її уможливають.

Проте кризовий стан сучасної економіки, що безпосередньо стосується і виробничої сфери господарства, і

сфери споживання, знову привертає увагу до їх вивчення з боку економічної науки. Ще Ф. Кене у праці «Природне право» зауважував, що мудре правління змінюватиме з часом свої закони, бо неможливо запровадити такі закони, які були б досконалими. Те саме стосується і економічної науки – з розвитком наук про довколишній світ, зазнають змін також певні положення і в економіці – ті, що стосуються взаємодії з природою, а також ті, що стосуються суспільних відносин і їх взаємодій.

За умов загострення соціально-економічних та екологічних проблем у світі, дедалі більшої уваги потребують питання щодо підвищення ефективності виробництва. Причому поняття ефективності набирає нових якісних ознак: теза «те, що не є екологічним, у довгостроковій перспективі не є й економічним» звучить сьогодні надзвичайно актуально. Також досить велика увага відводиться питанню долі спільнот у сучасному економічному світі.

Перебуваючи на зламі епох (ринкової та постринкової) усе більшу роль у процесі становлення наступного типу взаємозв'язків відіграє свідомість, як особиста, так і колективна. До економічних досліджень залучається аналіз особистої та колективної свідомості, цілі та цінності господарюючих суб'єктів, що пов'яже економіку з етикою та з проблемами освіти. Тобто методологічною основою економічної теорії є визнання активного впливу свідомості на стан довколишнього світу та його вивчення. Дійсність сприймається не лише як даність, а і як можливе поле впливу.

З цих позицій надзвичайно цінною є творча спадщина представників української економічної думки, адже вона здатна суттєво збагатити сучасну економічну теорію у вирішенні усіх окреслених вище проблем, особливо це стосується спадщини українських економістів другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Про декого із представників цього періоду можна сказати, що вони у своїх ідеях випередили свій час. Це стосується насамперед вчених української школи фізичної економії (С.А. Подолинського, В.І. Вернадського, М.Д. Руденка), а також представників економіко-кооперативної думки.

У цілому, роль прогностичних ідей представників української економічної думки (II половини XIX – початку XX ст.) у розвитку сучасної економічної теорії полягає у переведенні фокусу з особистої вигоди на концепцію сприяння загальному добробуту, в той же час враховуючи закони навколишнього природного середовища.

У пізнанні економічних явищ та процесів українськими економістами згаданого періоду застосовувались певні інституціональні інструменти дослідження. Така інституціональна спрямованість становить органічну складову концепцій економіко-кооперативної думки і теорії фізичної економії. Наприклад, М.І. Туган-Барановський вважав кооперацію найвищим типом соціальної організації і зазначав, що все суспільство має стати кооперацією. Кооперативна ідея не визначається суто економічною, а включає і духовні, моральні цінності. Теорія ж фізичної економії здатна фундаментально доповнити цю ідею важливим принципом дотримання законів природи як найефективніших для життєдіяльності суспільства. У даному контексті енергетичне вчення С.А. Подолинського про господарство і його розвиток створили основу для нових теорій економічного зростання та інституціональних теорій, а також для створення нової парадигми глобального розвитку, ключовим поняттям якої є енергетичний бюджет людства. Розвиваючи безпосередньо ідеї С.А. Подолинського у своїй концепції переходу біосфери до ноосфери, В.І. Вернадський зазначав, що практичному освоєнню природи має передувати інтелектуальна діяльність, осмислення людиною навколишнього світу.

Економічна наука, за М.Д. Руденком, – це наука, від якої залежить життя на Землі (див.: [1, с. 394]). У людства є реальна можливість самознищення і причиною його буде в основному незнання і недотримання природних законів як фізичних, так і моральних. Розвиток можливий лише якщо «неживе» під порядковуватиметься «живому» (за С.А. Подолинським), яке у свою чергу керуватиметься «розумним» (В.І. Вернадський).

Отже, роль прогностичних ідей представників української економічної думки другої половини XIX – початку XX ст. полягає у внеску і розвитку у світовій економіко-теоретичній спадщині концепцій, що стосуються ролі спільнот та етики у

Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку

господарському житті суспільства, місця екології у спрямованості господарської політики, а також свідомості та самоорганізації у здійсненні господарської діяльності. Такі концепції є надзвичайно актуальними і здатними дати відповідь на кризові виклики сучасності.

Література

1. Руденко М.Д. Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії. Видання друге, доповнене. – Тернопіль: Джура, 2005. – 412 с.